

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО СКЛАДНИКА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ

FORMATION OF THE MOTIVATIONAL COMPONENT OF THE RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE NAVY OFFICERS

Стаття присвячена одній із актуальних проблем підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил – формуванню мотиваційного складника дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. Основними рушійними силами розвитку мотивації до дослідницької діяльності є освітнє середовище та сформовані в курсантів пізнавальні мотиви. У навчальному процесі важливо здійснювати акценти на проблемах самовизначення й професійного самоутвердження майбутніх офіцерів військово-морських сил, розвитку їхнього бажання в самореалізації.

Під час проведення експериментального дослідження нами використано систему мотиваційних стимулів, у якій представлено заохочувальні заходи стосовно творчої діяльності, зокрема виділення курсантам вільного часу на самоосвітню діяльність; створення системи додаткових заохочень засобами оцінювання за підсумками модульних контролів або навчальних семестрових сесій; допомога курсантам у дотрочковому складанні екзаменаційної сесії.

З метою стимулювання пізнавальних інтересів майбутніх офіцерів військово-морських сил нами загострено значну увагу на підтриманні допитливості й створенні емоційно-психологічного клімату в навчальних групах. Викладачі намагалися заохотити тих курсантів, які змогли передати значно більший обсяг інформації, ніж зазначено в робочих програмах навчальних дисциплін, ознайомили одногрупників із новими інформаційними джерелами з конкретної теми. Нами також використано додаткові мотиваційні стимули, зокрема ідеали-прикладні офіцерів, професійні зразкові дії, ситуації довіри до особистості, вивчення громадської думки з актуальних питань сьогодення, визначення особистих пізнавальних перспектив. Практичний досвід свідчить про те, що за умови комплексного використання перерахованих вище чинників можна вплинути на ставлення курсантів до дослідницької діяльності і сприяти формуванню їхньої дослідницької компетентності.

Ключові слова: мотивація, дослідницька компетентність, майбутні офіцери військово-морських сил, професійна підготовка.

The article is devoted to one of the pressing problems of training future Navy officers – the formation of the motivational component of the research competence of future Navy officers. The main driving forces for the development of motivation for research activities are the educational environment and cognitive motives formed by cadets. In the educational process, it is important to focus on the problems of self-determination and professional self-assertion of future Navy officers, their development of desire for self-realization.

In the course of the experimental study, we used a system of motivational incentives, which presented incentives for creative activity, in particular, the allocation of free time for self-educational activities; creation of a system of additional incentives by means of assessment on the basis of modular controls or training semester sessions; assisting cadets in the early preparation of the exam session.

In order to stimulate the cognitive interests of future Navy officers, we have focused considerable attention on maintaining curiosity and creating an emotional and psychological climate in the training groups. Teachers tried to encourage those cadets who were able to convey a much larger amount of information than indicated in the work programs of the educational disciplines, to acquaint classmates with new information sources on a specific topic. We have also used additional motivational incentives, such as: ideals – examples of officers, professional model actions, situations of trust in the individual, public opinion research on current issues of the day, identification of personal cognitive perspectives. Practical experience shows that, given the complex use of the above factors, it is possible to influence the attitude of cadets to research activities and to contribute to the formation of their research competence.

Key words: motivation, research competence, future Navy officers, professional training.

УДК 378.147.88
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-1-13>

Завгородній Д.С.,
викладач кафедри кораблеводіння та штурманського озброєння Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Реалізація стратегічних завдань розвитку України в багатьох галузях господарювання в найближчий період залежить від професійної підготовленості компетентних фахівців військової галузі, офіцерів нової генерації, здатних мислити й діяти системно в умовах кризового (військового) стану суспільства, приймати рішення в усіх сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси, зокрема інформаційні. Відповідно, в умовах сьогодення відбувається постановка такого завдання перед закладами вищої освіти, як забезпечити необхідний рівень професійної компетентності фахівців,

здатних до ефективної професійної діяльності, які володіють сучасними технологіями своєї спеціальності, умінями використовувати отримані знання й навички в процесі вирішення швидкозмінних професійних завдань.

Відповідно до вимог керівних документів, у яких містяться вимоги до професійних якостей офіцерів військово-морських сил, останні повинні орієнтуватися в потоці інформації, що швидко змінюється, вміти порівнювати, аналізувати, узагальнювати, знаходити найкращі варіанти рішень, тобто досліджувати конкретні професійні ситуації. Крім того, для майбутніх офіцерів актуальними є

такі якості особистості, як готовність до постійної самоосвіти, креативність, здатність здійснювати пошукову діяльність, отримувати нові знання, бачити перспективи власної самоосвітньої траєкторії та планувати стратегію її розвитку. Тому особлива роль у процесі фахової підготовки майбутнього офіцера військово-морських сил відводиться формуванню дослідницької компетентності, що забезпечує підготовку високопрофесійної творчої особистості, здатної до ефективної дослідної та професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування й розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів була предметом дослідження таких науковців, як В. Баратюк, В. Бутенко, О. Ставицький, Ю. Царьов та ін. Окремі складники професійної компетентності вивчали В. Назаренко, М. Тарнавський та ін., особливості формування професійної компетентності в системі професійної підготовки – О. Балагур, О. Луцький, Р. Мішенюк, В. Собко й ін. Пріоритетні для розв'язання проблеми дослідження, підходи до підвищення ефективності професійної підготовки офіцерів у закладах вищої освіти вивчалися в наукових дослідженнях І. Грязнова, О. Діденка, Д. Іщенко, О. Тогочинського, О. Торічного, В. Ягупова й ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Фундаментальність дослідницької компетентності полягає в інтегральній характеристиці особистості майбутнього офіцера та спрямована на вміння аналізувати інформацію з метою використання в професійній діяльності, на розв'язання навчальних і професійних завдань методом аналізу в умовах неповної поінформованості, на вміння аналізувати власну професійну діяльність з метою підвищення її ефективності, на розуміння й усвідомлення відповідних питань професійної діяльності через дослідницьку діяльність, на здатність розробляти та реалізувати аналітичну діяльність. У цьому полягає актуальність формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

При цьому для формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил важливу роль відіграють саме потреби, мотиви, спонуки, що детермінують виникнення дії чи діяльності, зокрема дослідницької, а також цілі особистості, що впливають на регуляцію пізнавальних процесів, професійну дослідницьку поведінку і знаходяться в єдності з мотивами професійної дослідницької діяльності.

Проте практично відсутні спеціальні дослідження щодо формування мотивації до дослідницької діяльності в майбутніх офіцерів військово-морських сил. Аналіз змісту освітньо-професійних програм показав, що вони не забезпечують формування мотиваційного складника дослідницької компетентності.

Мета статті – представити засоби підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил до дослідницької професійної діяльності, що сприяють формуванню мотиваційного складника дослідницької компетентності.

Виклад основного матеріалу. У забезпеченні формуванні мотивації курсантів щодо дослідницької діяльності вагомим значення набувають такі педагогічні впливи, які сприяють розвитку в них умінь і навичок отримання інформації, її опрацювання, вирішення різних проблем і завдань щодо самооцінки та самоперевірки результатів дослідницької діяльності. Варто також зауважити, що головною відмінністю дослідницької діяльності є внутрішні мотиви до реалізації цієї роботи, прагнення самої особистості до самовдосконалення.

Цінною для представленого дослідження є думка С. Генкал, що пізнавальна діяльність індивіда перетворюється в необхідну сферу його існування лише тоді, коли потреба в такій діяльності є внутрішньою силою, мотиватором, що спонукає його збільшувати активність. Це стає можливим, підкреслює дослідниця, за умови однозначного усвідомлення індивідом цієї потреби. З-поміж сукупності соціальних мотиваторів учена виокремлює високу суспільну потребу в компетентних кадрах відповідно до темпів інформатизації соціуму, зацікавленість у конкурентоспроможних спеціалістах, а з-поміж особистісних мотиваторів виділяє групи творчо-професійних (високий рівень самоусвідомлення індивідом невідповідності інтелектуальних можливостей наявним знанням), статусно-престижних (прагнення індивіда вдосконалювати свій професіоналізм і підвищувати соціально-статусне становище), матеріальних (бажання професійно зростати задля покращення власного матеріального становища), соціальних (потреба у визнанні своїх життєво-професійних досягнень іншими членами суспільства) та морально-етичних (система цінностей, життєвих перспектив молодого фахівця) [4].

Представниками педагогічного діяльнісного підходу визначено, що мотивація до пізнавальної активності варта особливої уваги, оскільки мотиваційна сфера має вагоме значення для розвитку пізнавальних сил і формування мотивів і навичок дослідницької діяльності особистості. Очевидним є той факт, що сформована позитивна мотивація курсантів щодо дослідницької діяльності сприяє не тільки прискоренню формування їхньої дослідницької компетентності, а й становленню їх як майбутніх фахівців, формуванню їхніх загальних і професійних знань. У контексті проблеми забезпечення мотивації науковий огляд літератури (Б. Ананьєв [1], В. Беспалько [2], В. Давидов [5], О. Леонтьєв [7], А. Маркова [8] та ін.) дає змогу тлумачити мотивацію як систему процесів, методів, засобів, потреб і мотивів розвитку в курсантів

пізнавальної активності. Дослідники В. Беспалько [2], Ю. Жук [6] та ін. наголошують на важливості підтримки внутрішньої мотивації до пізнавальної діяльності.

На думку О. Матюшкіна, формування пізнавальної мотивації в освіті є одним із психологічних джерел професійного розвитку суб'єктів та об'єктів освіти. Зазначений розвиток формує в курсантів високий ступінь суб'єктивної значущості майбутньої професійної діяльності, забезпечує інтеріоризацію власних пізнавальних і професійних можливостей у її професійному виконанні. Конкретне вираження мотивації відбувається в загальному ставленні особистості до професії, до представників науково-педагогічного складу, навчальної групи, освітньої діяльності [9].

З метою формування мотивації до навчання та самоосвіти О. Савченко стверджує про важливість збагачення змісту навчання особистісно зорієнтованими навчальними одиницями, забезпечення емоційності змісту освітньої діяльності, використання різноманітних способів педагогічної підтримки й позитивного оцінювання, стимулювання інтелектуальних можливостей, розвитку пізнавальних інтересів і потреб, формування бажання щодо самоосвітньої та саморозвивальної діяльності, виховання відповідального ставлення до навчальної діяльності [3].

Дослідники Л. Подоляк, В. Юрченко [11] уважають, що з метою підвищення пізнавального інтересу варто сприяти розвитку й підтримці бажань курсантів виявляти і стверджувати себе через освітню діяльність. З цієї метою необхідно:

- насичувати зміст навчання особистісно орієнтованим матеріалом;
- ознайомлювати зі змістом майбутньої професійної діяльності та його суспільним значенням, з вимогами, що вона спрямовує до знань, умінь і навичок фахівця;
- формувати систему уявлень про майбутнє життя в суспільстві, про різні цілі навчання;
- формувати ціннісну систему, що пов'язана з майбутнім існуванням у соціумі;
- підтримувати пізнавальний інтерес у навчальній групі;
- виховувати відповідальне ставлення до освітньої діяльності.

З метою забезпечення інтересу до знань відомий український педагог В. Сухомлинський пропонував використовувати потенціал звичайної книги. У науковій праці «Сто порад учителю» відомий педагог стверджує, що «інтерес до знань не має сенсу, якщо відсутнє постійне прочитування різних видів літератури. Стійкого інтересу до знань не існуватиме, якщо людина не виходитиме за межі підручника. Розвиток сучасної наукової сфери надзвичайно стрімкий, але в навчальних програмах не завжди можна відтворити всі нові поняття

і твердження. Тому процес знайомства з літературою стає в сучасній освіті одним із ключових складників навчального процесу» [12, с. 505].

Отже, аналіз наукової літератури свідчить про однаковість думок учених щодо того, що основними рушійними силами розвитку мотивації до дослідницької діяльності є освітнє середовище та сформовані в курсантів пізнавальні мотиви. Дослідники зазначають, що процес навчання повинен перетворитися для курсантів в особистісний і повний життєвого сенсу процес. У навчальному процесі важливо здійснювати акценти на проблемах самовизначення і професійного самоутвердження майбутніх офіцерів військово-морських сил, розвитку їхнього бажання в самореалізації [10].

Під час проведення експериментального дослідження нами використано систему мотиваційних стимулів, у якій представлено:

- заохочувальні заходи стосовно творчої діяльності, зокрема виділення курсантам вільного часу на самоосвітню діяльність;
- створення системи додаткових заохочень засобами оцінювання за підсумками модульних контролів або навчальних семестрових сесій;
- допомога курсантам у достроковому складанні екзаменаційної сесії [10].

З метою стимулювання пізнавальних інтересів майбутніх офіцерів військово-морських сил нами загострено значну увагу на підтримці допитливості й створенні емоційно-психологічного клімату в навчальних групах [10]. Викладачі намагалися заохотити тих курсантів, які змогли передати значно більший обсяг інформації, ніж зазначено в робочих програмах навчальних дисциплін, ознайомлювали одногрупників із новими інформаційними джерелами з конкретної теми. Нами також використано додаткові мотиваційні стимули, а саме: ідеали-прикладні офіцерів, професійні зразкові дії, ситуації довіри до особистості, вивчення громадської думки з актуальних питань сьогодення, визначення особистих пізнавальних перспектив.

Висновки. Отже, з метою забезпечення мотивації курсантів до дослідницької діяльності ми звертали увагу на проблеми життєвого самовизначення та професійного самоствердження майбутніх офіцерів військово-морських сил, розвитку їхньої потреби в самовдосконаленні. Нами застосовано систему мотиваційних факторів, з-поміж них – внутрішніх (підвищення інтересу до навчальних дисциплін, сприяння самоосвітній діяльності) й зовнішніх (контроль результатів як навчальної, так і самоосвітньої діяльності курсантів тощо). Практичний досвід свідчить про те, що за умови комплексного використання перерахованих вище чинників можна вплинути на ставлення курсантів до дослідницької діяльності і сприяти формуванню їхньої дослідницької компетентності.

Подальшу діяльність із розроблення окресленої проблеми доцільно здійснювати в напрямі конструювання методичного забезпечення процесу формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 288 с.
2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. Москва : Педагогика, 1989. 190 с.
3. Величко Н.О., Майборода Л.А., Савченко І.М. Индикатори ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів як інструментарій моніторингу якості і доступності освітніх послуг. Київ : Прінт, ВІАЦ, 2009. 37 с.
4. Генкал С.Е. Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів профільних класів на основі індивідуальних освітніх проектів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2008. 24 с.
5. Давыдов В.В. Деятельность: теория, методология, проблемы. Москва : Просвещение, 1990. 215 с.
6. Жук Ю.О., Соколюк О.М. Характерні ознаки структури комп'ютерно орієнтованого навчального середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ : Атіка, 2005. С. 100-109.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Смысл ; Академия, 2004. 346 с.
8. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва : Просвещение, 1996. 312 с.
9. Матюшкин А.М. Мышление, обучение, творчество. Москва : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2003. 720 с.
10. Мельничук Ю. Методика формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Молодь і ринок*. Дрогобич : Швидкодрук, 2018. № 3 (158). С. 106-110.
11. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. Київ : ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
12. Сухомлинский В.О. Избранные произведения : в 5 т. / редкол.: А.Г. Дзевеверин (пред.) и др. Киев : Рад. школа, 1979. Т. 2. 718 с.